

Базові засади процедур інтегрованих систем менеджменту якості

В. НІКОЛАЄНКО, магістр
Л. БАЛЬ-ПРИЛИПКО, докт.техн.наук
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

ЯКІСТЬ

Анотація. Визначено поняття інтегрованої системи менеджменту якості та безпечності харчової продукції. Розглянуті нормативні документи використовувані при розробленні інтегрованих систем управління діяльністю м'ясопереробних підприємств. Показана доцільність створення систем, базованих на нормах міжнародних стандартів ISO 9001, ISO 14001 та ISO 22000.

Ключові слова: м'ясопереробне підприємство, якість, безпечність, інтегрована система менеджменту якості, стандарт

Аннотация: Дано определение понятию интегрированной системы менеджмента качества и безопасности пищевой продукции. Рассмотрены нормативные документы, используемые при разработке интегрированных систем управления деятельностью мясоперерабатывающих предприятий. Показана целесообразность создания систем, базированных на нормах международных стандартов ISO 9001, ISO 14001 и ISO 22000.

Ключевые слова: мясоперерабатывающее предприятие, качество, безопасность, интегрированная система менеджмента качества, стандарт

Abstract: there was given the notion of the integrated system of management of quality of foodstuffs and examined the normative documents used in development of such systems used in managing by activities of meat-processing enterprises. It was shown the expediency of development of systems based on norms of international standards of ISO 9001, ISO 14001 and ISO 22000.

Key words: meat-processing enterprise, quality, safety, integrated system of quality management, standard.

Існуючі тенденції розвитку харчової промисловості, зокрема, і підприємств м'ясопереробної галузі, пов'язані з безперервним удосконаленням технологій виробництва, впровадженням нових рецептур продуктів, у тому числі з використанням нетрадиційної сировини, і потребують комплексного підходу до управління ризиками [1]. Програма може бути вирішена шляхом розроблення і впровадження так званої "інтегрованої" системи управління діяльністю підприємства. Під такою розуміють орга-

нізацію менеджменту з урахуванням вимог одночасно кількох стандартів, наприклад, тих, що нормалізують правила виробництва якісної продукції, безпечності і здорових умов праці зайнятого персоналу, без шкоди для довкілля [2].

Інтегрована система менеджменту якості має відповідати вимогам системи тотального менеджменту якості (Total Quality Management – TQM), класифікованими за десятьма категоріями [3]: лідерства вищого керівництва, аналізу діяльності та управління процесами, розвитку і менеджменту людських ресурсів, стратегічного планування, стратегічного інформування і аналізу, врахування інтересів споживача, задоволення інтересів працівників, якості виробленої продукції, стилю діяльності і результатів господарювання, впливу на навколишнє середовище.

Найчастіше при побудові інтегрованих систем менеджменту якості харчових продуктів використовують положення наступних міжнародних стандартів [4]:

- ISO серії 9000 (менеджмент якості),
- ISO серії 14000 (екологічний менеджмент),
- OHSAS 18001 (менеджмент промислової безпеки й охорони праці),
- SA 8000 (соціальна відповідальність й етичний менеджмент).

Єдиних правил деталізації вимог інтегрованої системи менеджменту не існує. Але з метою визначення структури її адекватної моделі,

Міжнародною організацією стандартизації розроблений директивний документ [5] з визначення термінології, структури і загальних елементів стандартів розроблення систем менеджменту. Як приклад, на рис. 1 показана структура інтегрованої системи, покликаної забезпечити виробництво продукції належної якості, безпечність та здорові умови життя і діяльності персоналу, збереження й покращення існуючого стану оточуючого природного середовища [6]:

Рис. 1. Використання нормативних документів міжнародної категорії при побудові інтегрованої системи якості та безпечності

При цьому інтегровану систему менеджменту якості, норми якої охоплюють кілька областей діяльності підприємства, не слід ототожнювати із загальною системою менеджменту, яка тією чи іншою мірою охоплює усі аспекти діяльності організації, наприклад, не названі тут стандарти менеджменту соціальної відповідальності [7], ризиків [8], цінних паперів [9] тощо.

Вище керівництво як ініціатор розроблення інтегрованої системи управління підвідомчим йому підприємством починає, зазвичай, приводити норми його діяльності починаючи з положень стандарту ISO 9001 [10], розроблення якого передувало в історичній перспективі розробленню і впровадженню у практичну діяльність положень інших стандартів менеджменту.

Після реалізації на підприємстві відповідної вимоги стандарту ISO 9001 системи якості виникає необхідність подальшого удосконалення порядку управління, що охоплювало б і інші сторони виробничої діяльності. Завдання спрощується тим, що стандарти гарантування безпечності продукції та зайнятого її виробленням персоналу, проблем екологічного менеджменту, контролю якості, мають багато спільного і спрямовані на нормування порядку діяльності у інших сферах господарювання у рамках єдиної системи, спрямованої на максимальне досягнення цілей підприємства та виконання збалансованих вимог усіх задіяних на виробництві сторін. Зокрема, стандарти ISO 9001 та 14001 у версії 2015 року мають однакову структуру, що дає змогу більш ефективно інтегрувати відповідні системи менеджменту у сферах забезпечення якості продукції та стилю діяльності (стандарт ISO 9001), а також постійного покращення навколишньої екологічної ситуації (стандарт ISO 14001). У випадку вироблення харчової продукції подальше покращення стилю діяльності досягається включенням у рамки інтегрованої системи порядку її функціонування за нормами стандарту ISO 22000.

На даний час діяльність більшості харчових підприємств регламентована вимогами наступних міжнародних стандартів (не слід, однак, розуміти, що їх включення у єдину систему менеджменту здійснюється вибірково):

- управління якістю (стандарт ISO 9001) [10],
- постійне покращення стану довкілля в умовах серійного виробництва (стандарт ISO 14001) [11],
- продуктивна і безпечна праця персоналу (стандарт OHSAS-18001) [12],
- комфортні умови праці, соціальна захищеність та реалізація соціальних гарантій (стандарт SA - 8000) [7],
- конфіденційність інформації підприємства (стандарт ISO 27000) [13],
- безпечність харчових продуктів та належні гігієнічні умови виробництва (стандарт ISO 22000) [14],
- дослідження ринку та випуск конкурентоспроможної продукції, що користується реальним попитом споживачів (стандарт ISO 20225) [15].

Впровадження інтегрованих систем менеджменту допомагає підприємству розв'язати ряд проблем і отримати при тому ряд переваг, основними з яких визнані наступні:

- виключення ускладнень у сприйманні системи менеджменту вищим керівництвом і, відповідно, низька ефективність планування, контролю та управління у цілому,
- виключення необхідності дублювання процесів, документів, посад і функцій підрозділів,
- виключення плутанини у взаємозв'язку окремо взятих систем менеджменту та підвищення ефективності системи управління усім комплексом реалізованих на підприємстві процесів,
- отримання можливості скоротити витрати на сертифікацію діяльності та підтримання чинності сертифікатів,
- скорочення кількості зовнішніх аудитів.

Ініціатором менеджменту є вище керівництво підприємства. Перед тим, як розпочати відповідні роботи, воно оцінює необхідні сфери охоплення системою, потенційні вигоди і ризики, а також масштаб, тривалість і ступінь складності запланованих до виконання робіт. Після цього передбачено призначення команди, яка має їх виконати. За необхідності, до роботи залучають сторонніх спеціалістів у галузях, що підлягають нормуванню у рамках розроблюваної системи.

Схема реалізації робіт з розроблення інтегрованої системи менеджменту показана на рис. 2.

Усі покладені у основу системи дії та операції документуються з метою створення нормативно-організаційної основи для побудови, функціонування та постійного покращення структури інтегрованої системи менеджменту. Ретельне документування забезпечує вирішення таких задач, як встановлення норм проведення процесів, їх відтворюваність та простежуваність, оцінювання досягнутих результатів. На рисунку 3 показана типова структура використовуваної з цією метою документації системи.

Як свідчить практика, впровадження інтегрованих систем менеджменту, слід прагнути, щоб спроектована система запрацювала і ввійшла у режим стабільного функціонування. Цьому покликана сприяти діюча за нормами міжнародного стандарту ISO 19011 [16] система внутрішнього аудиту.

Універсальність методології та значної кількості вимог використовуваного як база розробки стандарту ISO 9001 дозволяє спростити задачу приведення воєдино норм інтегрованих систем менеджменту, розроблених за положеннями стандартів ISO 9001, ISO 14001, ISO 22000 та OHSAS 18001 (табл.).

Спільним для цих документів і базованої на їхніх положеннях інтегрованої системи, яка у світі вибудовується найчастіше стало й те, що у їхню основу покладений цикл управління PDCA (Plan – Do – Check – Act).

Рис. 2. Схема організації робіт по розробленню інтегрованої системи менеджменту

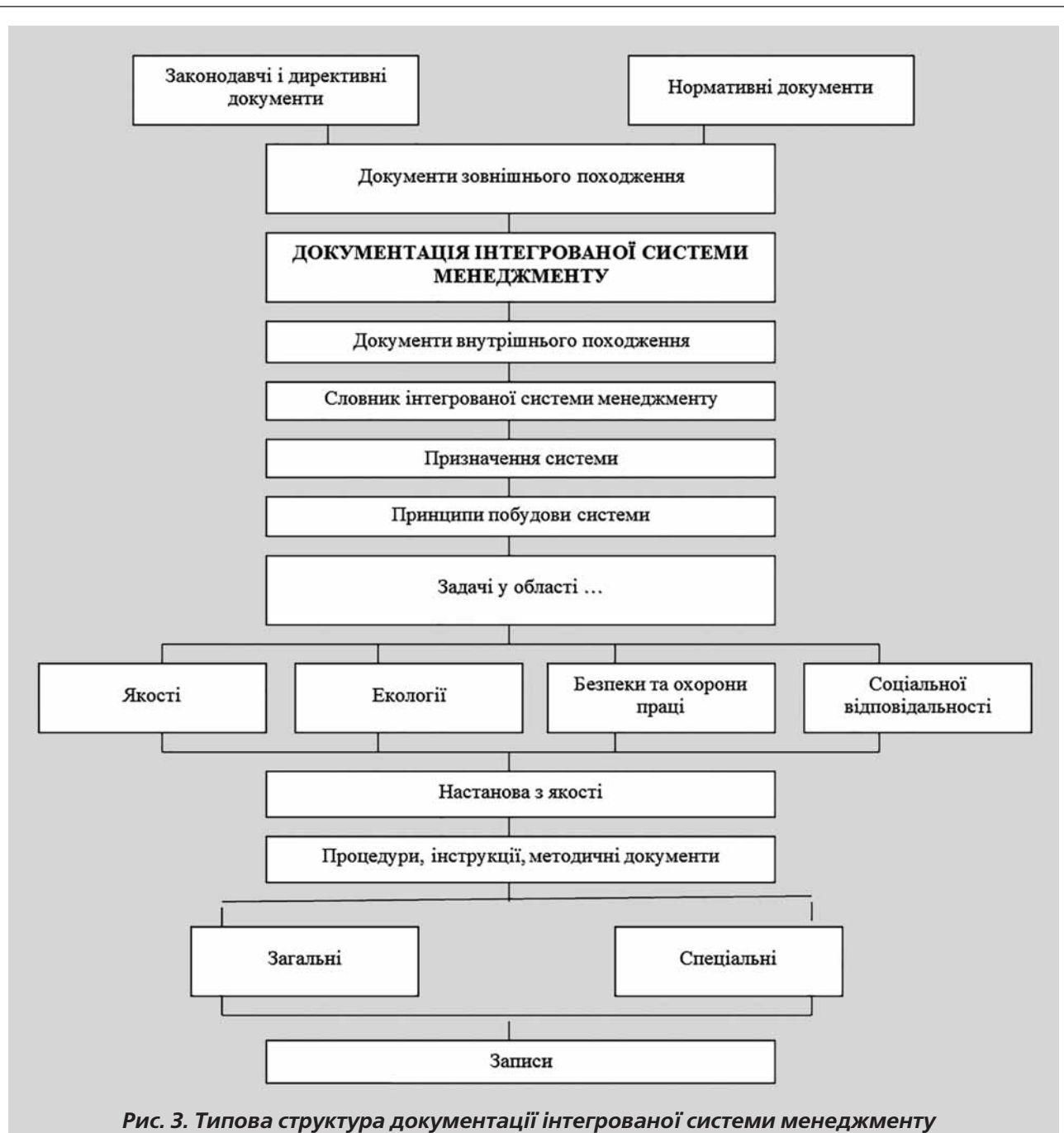

Рис. 3. Типова структура документації інтегрованої системи менеджменту

Документами, які розробляються та застосовуються у системі, є:

- політика у сфері промислової безпеки, якості, екології, цілі та задачі управління відповідними діями,
- цілі та задачі забезпечення та управління промисловою безпекою, якістю, екологією,
- настанова з якості дій у структурі інтегрованої системи,
- карти процесів,
- нормативно-технічна документація,
- інструкції з дотримання правил виконання конкретних дій,
- способи виконання певних дій у структурі системи,
- записи та свідоцтва про виконувани дії – документи, що фіксують досягнуті результати (звіти, акти, протоколи, відомості та ін.).

Сформульовані у названих у таблиці стандартах базові поняття і принципи найбільшою мірою відповідають поняттям та принципам загального менеджменту, а найбільш розповсюдженою з описаних у закордонній літературі інтегрованою системою менеджменту є та, що ґрунтується на нормах стандартів ISO 9001, ISO 14001, ISO 22000 та OHSAS 18001. Але оскільки завданням дослідження було визначення норм, які було б доцільно реалізувати на багатьох м'ясопереробних підприємствах, де умови праці робітників можуть істотно відрізнятися і унікальними у рамках єдиної системи бути не можуть, питання безпеки їх праці (стандарт OHSAS 18001) до розгляду при її розробленні до уваги прийнятими бути не можуть. Тому роботи у цьому варіанті доцільно зосередити на розробленні типової інтегрованої системи менеджменту за нормами ISO 9001, ISO 14001 та ISO 22000.

Відповідність деяких норм міжнародних стандартів ISO 9001, ISO 14001, ISO 22000 та OHSAS 18001

Об'єкти стандартизації	Номери розділів та пунктів стандартів			
	ISO 9001	ISO 14001	OHSAS 18001	ISO 22000
Документування системи				
Створення документації	4.2,4.2.1	4.4.4	4.4.4	4.2,4.2.1
Управління документацією	4.2.3	4.4.4	4.4.5	4.2.2
Управління записами	4.2.4	4.5.3	4.5.3	4.2.3
Відповідальність керівництва				
Політика	5.3	4.2	4.2	5.2
Цілі	5.4.1	4.3.3	4.3.3	
Планування	5.4.2	4.3.3	4.3.1	5.3
Відповідальність і повноваження	5.5.1	4.4.1	4.4.1	5.4
Представник вищого керівництва	5.5.2	4.4.1	4.4.1	5.5
Внутрішнє інформування	5.5.3	4.4.3	4.4.3	5.6.2
Аналіз з боку керівництва	5.6	4.6	4.6	5.8
Менеджмент ресурсів	6.1-6.4	4.4.1,4.4.2, 4.3, 4.4	4.4.2	6.1-6.4
Визначення вимог, що відносяться до:				
	продукції 7.2.1 – 7.2.5	охорони довкілля 4.3.1, 4.3.2	промислової безпеки та охорони праці 4.3.2, 4.4.6	технологічних схем, етапів процесів та заходів управління 7.3.5
Управління основною діяльністю	4.4.6			
Управління	невідповідною продукцією 8.3.	діями у аварійних ситуаціях 4.4.7	діями у аварійних ситуаціях 4.4.7	невідповідностями 7.10
Моніторинг та вимірювання	8.2	4.5.1	4.5.1	8.3
Внутрішній аудит	8.2.2	4.5.4	4.5.4	8.4.1
Коригувальні та попереджувальні дії	8.5.2, 8.5.3	4.5.2	4.5.1, 4.5.2	7.10.2
Постійне покращення	8.5.1	4.3.4	4.3.4	8.5.1

Література

1. "Basic texts on food hygiene. Third edition. Codex Alimentarius Commission, Joint FAO/WHO Food Standards Programme", FAO, Rome Italy 2003
2. "What is an Integrated Quality System?", електронний ресурс: <http://integrated-standards.com/articles/what-is-integrated-management-system/>
3. "Implementing an Integrated Quality Management System", електронний ресурс: <http://asq.org/qic/display-item/index.html?item=13808>
4. "Інтегровані системи менеджменту", електронний ресурс : http://p-for.com/book_214_glava_41_7.5._%D0%86nte-grovan%D1%96_sistemi_men.html
5. ISO Guide 72:2001 "Guidelines for the justification and development of management system standards"
6. What is an Integrated Management System, електронний ресурс: <http://integrated-standards.com/articles/what-is-integrated-management-system/>
7. "Social Accountability 8000" International Standard
8. ISO 31000 "Risk management" International Standard
9. ISO 6166:2013 "Securities and related financial instruments -- International securities identification numbering system" International Standard
10. ДСТУ ISO 9001:2015 "Quality management systems – Requirements", International Standard
11. ДСТУ ISO 14001 "Системи екологічного керування. Вимоги та настанови щодо застосування"
12. ДСТУ OHSAS 18001:2010 "Системи менеджменту охорони здоров'я та забезпечення безпеки праці. Вимоги"
13. ДСТУ ISO/IEC 27001:2015 "Інформаційні технології. Методи захисту системи управління інформаційною безпекою. Вимоги"
14. ДСТУ ISO 22000:2007 "Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга"
15. ISO/TS 20225:2001 "Global medical device nomenclature for the purpose of regulatory data exchange"
16. ISO 19011 "Guidelines for auditing management systems"

